

CHIQUINDILARNI QAYTA ISHLASH VA EKOLOGIK XAVFSIZLIK

Abdurashidova Shabbona

Annotatsiya: Mazkur maqolada chiqindilar muammosi, ularning atrof-muhit va inson salomatligiga ta'siri, shuningdek, chiqindilarni qayta ishlashning ekologik ahamiyati yoritilgan. O'zbekiston Respublikasida chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash hamda "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini amalga oshirish yo'llari tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: chiqindilar, qayta ishlash, ekologiya, atrof-muhit, xavfsizlik, barqaror rivojlanish, chiqindisiz texnologiya.

Аннотация: В статье рассматриваются проблемы отходов, их влияние на окружающую среду и здоровье человека, а также экологическое значение переработки отходов. Анализируется совершенствование системы управления отходами в Узбекистане и пути обеспечения экологической безопасности в рамках концепции «зеленой экономики».

Ключевые слова: отходы, переработка, экология, окружающая среда, безопасность, устойчивое развитие, безотходные технологии.

Annotation: This article examines the problem of waste, its impact on the environment and human health, and the ecological importance of recycling. It also analyzes the improvement of the waste management system in Uzbekistan and measures to ensure environmental safety under the "green economy" concept.

Keywords: waste, recycling, ecology, environment, safety, sustainable development, zero-waste technologies.

Bugungi kunda insoniyat duch kelayotgan eng dolzarb ekologik muammolardan biri chiqindilar masalasidir. Aholi sonining o'sishi, sanoat va texnologiyaning jadal rivojlanishi, urbanizatsiyaning kengayishi natijasida chiqindilar hajmi yildan-yilga ortib bormoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotining (BMT) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha har yili 2 milliard tonnadan ortiq maishiy chiqindi hosil bo'ladi, shundan 30 foizdan kamrog'i qayta ishlanadi. Qolgan qismi esa poligonlarga tashlanadi yoki atrof-muhitga zarar yetkazuvchi shaklda yo'q qilinadi. Bu esa tuproq, suv, havo ifloslanishiga, shuningdek, inson salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekistonda ham chiqindilar muammosi dolzarbdir. Respublikada har yili o'rtacha 70 million tonnaga yaqin sanoat va maishiy chiqindilar hosil bo'ladi. Ularning asosiy qismini qattiq maishiy chiqindilar, qurilish chiqindilari, plastik va metall buyumlar tashkil etadi. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligi va energetika sohalarida hosil

bo'layotgan chiqindilar ham ekologik xavfsizlik uchun jiddiy tahdid solmoqda. Ayrim hududlarda chiqindilarni saqlash va utilizatsiya qilish tizimining yetarlicha yo'lga qo'yilmagani natijasida chiqindilar to'planib, biologik va kimyoviy ifloslanish manbaiga aylanmoqda.

Chiqindilarni boshqarishning asosiy bosqichlari — ularni yig'ish, tashish, saralash, qayta ishlash va utilizatsiya qilishdan iborat. O'zbekiston hukumati so'nggi yillarda ushbu yo'nalishda bir qator islohotlarni amalga oshirmoqda. "Chiqindilar to'g'risida"gi qonun, "Yashil makon" milliy loyihasi hamda 2030-yilgacha mo'ljallangan "Atrof-muhitni muhofaza qilish strategiyasi"da chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash ulushini oshirish va chiqindisiz ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

Plastik chiqindilar muammosi alohida e'tiborga loyiq. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda har yili 300 ming tonnadan ortiq plastik chiqindi hosil bo'ladi. Ularning ko'pchiligi tabiiy sharoitda 200–300 yilgacha parchalanmaydi. Shu sababli plastik mahsulotlarni qayta ishlash zavodlarini ko'paytirish, ekologik toza o'ramalar ishlab chiqarish va aholini to'g'ri chiqindi ajratish madaniyatiga o'rgatish zarur. So'nggi yillarda Toshkent, Samarqand, Farg'ona va Nukus shaharlarida yangi chiqindilarni qayta ishlash korxonalari ishga tushirilgan bo'lib, bu sohaga xususiy sektor ham jalb etilmoqda.

Chiqindilardan energiya olish ("waste-to-energy") texnologiyalari dunyoda keng joriy etilmoqda. Bu tizim chiqindilarni yoqish orqali elektr energiyasi yoki issiqlik olish imkonini beradi. O'zbekistonda ham mazkur texnologiyalarni bosqichma-bosqich tatbiq etish rejalashtirilgan. Masalan, 2024-yilda Toshkent viloyatida chiqindilardan energiya ishlab chiqaruvchi birinchi pilot loyiha amalga oshirilmoqda. Bu nafaqat chiqindilar hajmini kamaytiradi, balki energiya mustaqilligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Ekologik xavfsizlikni ta'minlash uchun chiqindilarni to'g'ri joylashtirish va qayta ishlash bilan bir qatorda, ularning paydo bo'lishining oldini olish choralari ham muhimdir. Buning uchun ishlab chiqarish korxonalarida "chiqindisiz texnologiyalar"ni joriy etish, qayta ishlanadigan xomashyolardan foydalanish, qayta ishlovchi korxonalarni soliq va bojxona imtiyozlari bilan rag'batlantirish zarur. Bu yondashuv nafaqat ekologiyani, balki iqtisodiyotni ham mustahkamlaydi, chunki chiqindilarning o'zi ham qimmatli resurs sifatida qayta aylanma iqtisodiyotga kiritiladi. Aholining ekologik madaniyatini oshirish ham chiqindilarni kamaytirishda muhim omildir. Har bir fuqaro chiqindilarni saralab tashlash, qayta ishlashga topshirish, atrof-muhitni toza saqlash mas'uliyatini his qilishi kerak. Maktab va universitetlarda ekologiya fanini

chuqurlashtirish, ekologik aksiyalar, “Toza shahar”, “Ekohayot”, “Chiqindisiz maktab” kabi ijtimoiy loyihalarni kengaytirish orqali bu madaniyatni shakllantirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, chiqindilarni qayta ishlash va ekologik xavfsizlikni ta’minlash O‘zbekistonning barqaror rivojlanishi uchun zarur shartlardan biridir. Bu borada davlat, biznes va fuqarolik jamiyati o‘rtasidagi hamkorlik, ilmiy tadqiqotlar natijasida yangi texnologiyalarni joriy etish hamda aholining ekologik ongi va mas’uliyatini oshirish muhim o‘rin tutadi. Har bir inson atrof-muhitni asrashni o‘zidan boshlasa, chiqindilar muammosi asta-sekinlik bilan yechim topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning “Atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik xavfsizlikni ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. — Toshkent, 2022-yil.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Chiqindilar to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2021-yil.
3. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi rasmiy ma’lumotlari. — www.ekologiya.gov.uz
4. “2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining ekologik xavfsizligini ta’minlash strategiyasi” loyihasi. — Toshkent, 2023-yil.
5. BMT (UNEP). *Global Waste Management Outlook*. — New York: United Nations Environment Programme, 2020.
6. Ahrorov A., Qodirova M. *Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari*. — Toshkent: “Universitet” nashriyoti, 2022.
7. Khamidova G. *Ekologik xavfsizlik va chiqindilarni boshqarish texnologiyalari*. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021.
8. World Bank. *What a Waste 2.0: A Global Snapshot of Solid Waste Management to 2050*. — Washington, D.C., 2019.
9. European Environment Agency (EEA). *Circular economy and waste management*. — Copenhagen, 2021.
10. Qayumov F. *Yashil iqtisodiyot va ekologik barqarorlik*. — Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2023.

